

Könyvújdonságok a földrajztanításhoz

Dr. Vofkori László: Erdély társadalom- és gazdaságföldrajza

Erdély társadalom- és gazdaságföldrajzi viszonyairól, fejlődésének sajátosságairól 1916 óta igen kevés, szegényes és időben hézagos információ jelent meg nyomtatásban. Különösen a nemzeti kisebbségekre vonatkozó adatok voltak elérhetetlenek, hiányosak. Így volt ez egészen az 1992. évi népszámlálásig. *Vofkori László* most arra vállalkozott, hogy megrajzolja Erdély társadalom- és gazdaságföldrajzi képét a századfordulótól 1992-ig.

Vofkori könyvét hat fő fejezetre tagolja. Foglalkozik Erdély földrajzi helyzetével, népesség-, település-, gazdaság- és közigazgatás- földrajzával.

A szerző Erdély területén nem a történelmi – Királyhágón túli –, 55 836 km² kiterjedésű régiót érti, hanem ide sorolja Máramarost, a Körösök vidékét, Bánságot, a Partiumot, azaz azt a 10 048 km² területet, amely Trianonban került Magyarországtól Romániához.

Az *Erdély népességföldrajza* című fejezetben igen gazdag, statisztikai adatok felhasználásával rendszerezett és a teljesség igényével készült áttekintést kapunk a népesség számának alakulásáról, foglalkozási szerkezetéről, vallási összetételéről, etnikai arányainak változásairól, a falusi és a városi lakosság részarányainak fejlődéséről. Mindezt nem leíró módon teszi, hanem rámutatva azokra a társadalmi, gazdasági okokra, hatásokra, amelyek a demográfiai folyamatokat pozitív vagy negatív irányban vitték.

A harmadik fejezetben Erdély településföldrajzi sajátosságait és 20. századi változásait a szerző sokoldalúan, elemző módon tárja fel. Részletesen foglalkozik a községek funkcionális és morfológiai típusaival a városok térszerkezetével, számbeli gyarapodásával.

Rendkívül gazdag adatbázisalapján, apró részletekre is kitérő nagyfokú alaposággal feldolgozott rész Erdély gazdaságföldrajza, amelyben korszakonként, gazdasági ágonként, ágazatonként veszi vizsgálat alá a szerző a gazdaságot. Vofkori részletesen és korszerű közgazdasági felfogásban ír a kitermelő- és a feldolgozóipar struktúrájáról, annak színvonaláról, térbeli szerkezetéről.

A *mező- és erdőgazdaság* című részben fejlődésében, változásaiban mutatja be Erdély birtokviszonyait, az egy művelési ágak arányait, a növénytermesztés és az állattenyésztés összetételét, eredményeit.

Részletes ismeretek birtokába juthatunk Erdély közlekedési, kereskedelmi, turisztikai viszonyairól, jövőbeli lehetőségeiről, a megoldandó feladatokról.

Külön-külön rövid áttekintést találhat az olvasó a könyvben a gazdasági körzetekről, közigazgatási egységekről, s azok 1919 utáni változásairól.

Nagy értéke a könyvnek az ötvennégy táblázat és hét térképvázlat, amelyek szervesen illeszkednek a szöveges részhez, kiegészítik azt, s hozzájárulnak a valósághű helyzetkép kialakításához.

Vofkori László tudományos igényességgel, logikus felépítésben, világos és gördülékeny stílusban megírt műve felbecsülhetetlen értéket képvisel Erdély társadalom- és gazdaságföldrajzi adottságainak, viszonyainak a megismerésében, értékelésében.

Tisztelet és köszönet a szerzőnek, s mindazoknak, akik e nagyszerű munka kiadásában közreműködtek.

Melegen ajánljuk a könyvet földrajz szakos főiskolai, egyetemi hallgatóknak és tanároknak, mindazoknak, akik érdeklődnek a nagy múltú és változatos sorsú Erdély társadalomföldrajza iránt.

Janice VanCleave: Földrajz. Könnyű és egyszerű gyakorlatok a földrajz játékos tanulásához

Ez a könyv a földrajztudomány gazdag ismeretanyagából néhány témát emelt ki, elsősorban az általános természeti, gazdasági és csillagászati földrajz, valamint a térképészet köréből. Célja az, hogy megismertessen a szerző által fontosnak, alapvetőnek ítélt néhány földrajzi fogalom, jelenség, folyamat lényegével, jellemzőivel, a problémák megoldásának lehetőségeivel, módjaival. Ez a könyv nem tankönyv, viszont kiváló kézikönyv, kiegészítő ismeretforrás, amely a tantervi követelményeken túl többletismereteket tartalmaz. Lehetőséget kínál a differenciált tanulói tevékenység tartalmas alkalmazásához. Az időjárási-, éghajlati-, vízrajzi-, csillagászati jelenségek, térképészeti ismeretek témaköreiben bemutatott kísérletek, gyakorlatok, megfigyelések az önálló tanulói tevékenység fejlesztésén túl a fent említett témakörökben nagy mértékben hozzájárulnak az alapvető jártasságok, készségek kialakításához, fejlesztéséhez.

Jellemzője még a könyvnek, hogy a földrajzi jelenségeket könnyen érthető és alkalmazható módon mutatja be. A kérdéseket, gyakorlatokat, kísérleteket és egyéb feladatokat a szerző úgy válogatta össze, hogy az adott fogalmat, folyamatot szemléletesen, egyszerű formában mutassa be.

A könyv húsz fejezetből áll. Az első rész *A Föld a világűrben*, amely a Naprendszerrel kialakított régi és új elképzelések áttekintését és értelmezését adja. A szerző itt ábrák és kísérletek segítségével érzékelteti a ptolemaioszi, a kopernikuszi és a mai világkép legfontosabb jellemzőit. A következő tizenegy fejezet száz oldal terjedelemben a térkép- és földgömbi ismeretek elsajátításához, az ezzel kapcsolatos jártasságok, készségek fejlesztéséhez kínál lehetőséget. A 13. fejezet a hurrikán jellemzőiről, képződési területeiről, vonulási útvonalairól, pusztító hatásáról, előrejelezhetőségéről tájékoztat. Ezt követően öt fejezetben az évszakok váltakozásáról, az időzónákról, a földi légkörzésekről, a víz és az éghajlat kölcsönhatásairól, az éghajlati övezetek legfontosabb klimatikus viszonyairól kínál a szerző egyértelmű, világos ismereteket, s mutat be látványos, de a tanítási feladatokat támogató kísérleteket, gyakorlatokat. A 19. részben a tengerek és a szárazföldiek térbeli terjedésével, a sarkvidékek sajátos éghajlatával ismerkedhetünk meg. A 20. fejezetben a Föld lakossága és a népesség számának változásait mutatja be, számok, grafikonok segítségével az 1–20. századig. A könyvben szereplő témák elrendezése nem azonos a magyar iskolák tantervi anyagelrendezésével, óratervével, ám az általános iskola 6–8. és a gimnázium I. évfolyamának tantervi követelményei között mégis megtalálhatók. Így a könyv egyes fejezeteiben található fogalmak, jelenségek, feladatok, kísérletek, gyakorlatok szervesen beilleszthetők egy-egy tanítási egység feldolgozásának folyamatába.

Az egyes fejezetek felépítése, illetve feldolgozásának sorrendje azonos. A következő lépések, szerkezeti elemek követik egymást: 1. *Tudnivalók*: háttérinformációk, nélkülözhetetlen ismeretek és földrajzi fogalmak magyarázata; 2. *Gondoljuk végig*: a Tudnivalók ismeretanyag alapján megválaszolandó kérdések és megoldandó problémák; 3. *Válaszok*: az előző, gondolkodásra készítő részben felmerülő problémák megoldásai; 4. *Gyakorlatok*: az ismeretek begyakorlására, elmélyítésére szolgáló kérdések; 5. *Kísérletek*: a valóságban is előforduló problémák megoldása a szerzett ismeretek felhasználásával; 6. *A „Gyakorlatok” megoldása*: a Gyakorlatok című részben felvetődő kérdések megoldásának ismertetése.

Némelyik fejezethez tartozik még egy *A földrajztudós szerszámos ládájának* nevezhető rész is, mely az adott fejezetben használt eszközök elkészítésének ismertetését tartalmazza.

A tanítási-tanulási folyamatban a témák feldolgozásának a fenti formája csak erősítheti a fogalmak, folyamatok megértését, az ismeretek bevésését, elsajátítását, az alkalmazóképes tudás megszerzését.

A gyakorlatokhoz, kísérletekhez használt eszközök házilag is elkészíthetők. *Janice VanCleave Földrajz* című könyve a földrajzoktatásban eredményesen használható. Ezért ajánljuk tanároknak, tanárjelölteknek, diákoknak egyaránt.

Janice VanCleave: Csillagászat. 101 könnyű és látványos kísérlet a csillagászat játékos megismeréséhez

A Springer Hungarica kiadó egy nagyszerű, jól használható, csillagászati kísérletekkel foglalkozó könyvet jelentet meg. A 101 csillagászati kísérlet 8–12 éves gyermekek számára készült, amelyek tanteremben és otthon, felnőttek felügyelete mellett egyaránt elvégezhetőek.

A csillagászati földrajzi jelenségek megértése fejlett térszemléletet kíván, mert nem a valóságot, hanem a valóság tükörképét látjuk, vagy következményeit tapasztaljuk. Mivel a 6-15 éves tanulók még nem rendelkeznek elég fejlett térszemlélettel, nélkülözhetetlen a szemléltető eszközök használata, a kísérletek alkalmazása a csillagászati földrajz feldolgozásának folyamatában. Jelenleg a legtöbb iskolában csak két csillagászati földrajzi eszköz áll rendelkezésre: a földgömb és a tellúrium. A szükséges többi eszközt tanári, tanulói munkával lehet pótolni, előállítani. A kísérletek elvégzéséhez technikai és módszertani útmutatást, ajánlást a tanárok korábban *Tóth Aurél 200 földrajzi kísérlet* című könyvéből szerezhettek. Ez a kiváló munka az 1970-es években került másodszor kiadásra, azóta elfogyott, a fiatal tanárnemzedék számára elérhetetlen. Ezt a hiányt pótolja most Janice VanCleave *Csillagászat* című könyve. A kiadvány értékét, használhatóságát növeli, hogy valamennyi iskolatípusban oktató földrajz szakos tanár bőven talál benne olyan kísérleteket, amelyek a tantervi anyag feldolgozásakor és a szakköri foglalkozásokon hatékonyan segítik a csillagászati jelenségek, folyamatok megértését.

A könyv nem csupán kísérleteket mutat be, amelyek révén a tanulók – de a felnőttek is – megismerkedhetnek a csillagászati fogalmakkal, törvényszerűségekkel. Segít abban is, hogy az olvasó a lehető legtöbbet megértsen abból az izgalmas tudományos korszakból, amelyben élünk. Útmutatással szolgál például következő kérdéseket illetően: „Mi az a tömegközpont?”; „Miért olyan magas a Vénusz hőmérséklete?”; „Hogyan jön létre a fekete lyuk?” stb. A szerző könyvben leírt 101 kísérlet mindegyikénél közli a tevékenység célját, a hozzávalók jegyzékét, a végrehajtás egyes lépéseit, a magyarázó ábrákat. Ismerteti az eredményt és az adott jelenség tudományos magyarázatát. A kísérlet során a tanulókat természetesen megfigyelésszemponatokkal segítjük, s ezek birtokában ők állapítják meg az eredményt és vonják a következtetéseket.

A könyv hét fejezetből áll. Az első és második fejezetben a bolygók legfontosabb fizikai tulajdonságait bizonyító kísérleteket ismerhetjük meg. Például: „Melyik a leghidegebb?”; „Fény és árnyék”; „És mégis forog!”; „Mi kék az ég!”; „Minél messzebb, annál lassabban”; „Mitől lesz ellipszisalakú?”; „Végtelen, és mégis tágul” stb. A harmadik részben a Nap sugárzásával kapcsolatos kísérleteket találjuk. Például: „A sugárzás”; „Nappali sötétség”; „Hullámok”; „Délibáb”; „Égi ösvények”. A negyedik fejezet a Holddal összefüggő kísérleteket ismerteti. Az ötödik részben 14 kísérlet elvégzését tanulmányozhatjuk. Például: „Lyukak az égen”; „Nappali csillagok”. A hatodik fejezetben házilag készíthető csillagászati műszereket és ezek alkalmazási lehetőségeit bemutató kísérletekkel találkozhatunk. A hetedik fejezetben a világűrrel és az űrutazással összefüggő izgalmas kísérletek leírását olvashatjuk.

Nyilvánvaló, hogy 101 kísérlet elvégzésére a jelenlegi tanterv által biztosított 12-15 órában nincs lehetőség. Céltudatos válogatással azonban olyan kísérletek elvégzését iktathatjuk be az oktatásba, amelyek nagy mértékben hozzájárulhatnak a csillagászati földrajz hatékonyabb, élményszerű tanításához.

A könyv a csillagászati földrajz oktatásához nélkülözhetetlen segédkönyv. Ezért melegen ajánljuk földrajz szakos tanároknak, tanárjelölteknek és minden érdeklődőnek.

Dr. Vofkori László: *Erdély társadalom- és gazdaságföldrajza*. Studium Kiadó, Nyíregyháza, 1994., 279.p.

VanCleave, Janice: *Földrajz. Könnyű és egyszerű gyakorlatok a földrajz játékos tanulásához*. Springer Hungarica Kiadó Kft., Budapest, 1994., 221.p.

VanCleave, Janice: *Csillagászat. 101 könnyű és látványos kísérlet a csillagászat játékos megismeréséhez*. Springer Hungarica Kiadó Kft., Budapest, 1994., 239.p.
